

El sistema mèdic d'una societat africana. Els evuzok del Camerun

Lluís Mallart

Institut d'Estudis Catalans – Càtedra UNESCO de Llengües i Educació. Barcelona, 2008

Rosa Calafat | rosa.calafat@uib.cat

Professora del departament de Filologia Catalana de la UIB

En el món del saber d'ara és un plaer tenir entre les mans i la ment un llibre com *El sistema mèdic d'una societat africana. Els evuzok del Camerun*. Un pou de ciència i d'erudició que es repar-

teix en 1.200 pàgines i dos volums. Al lector que escriu ara no n'hi ha sobrat ni una. Tampoc no vull dir que n'hi manquin, perquè sé del cert que en les relectures que en faci, hi aprendré alguna cosa més.

És una obra destinada a molts: els ulls d'un biòleg en viuran una part; l'historiador, una altra. El lingüista, també se'n durà una bona tallada; i així el metge, el botànic, l'antropòleg..., o el tafaner que llegeix per aprendre. D'aquest llibre, se'n poden fer moltes tallades. I els catalans sabem que «un porc gros, en porta un altre al cos». Lluís Mallart (1932) ens fa conèixer qui són, com pensen, viuen, senten i parlen els evuzok del Camerun. I per sobre de tot, ens fa estimar el poble evuzok a través de la seva cultura. I la cultura, com diu el poeta Miquel Bauçà (1940-2005), «més que el tarannà d'una tribu és el sistema de rebuig de què disposa per fer front a les altres, hostils i no hostils».

La *Convenció sobre la protecció i la promoció de la diversitat de les expressions culturals* –aprovada per la UNESCO l'octubre de 2005– recomana prendre cons-

ciència del principi d'igual dignitat i respecte de totes les cultures. Aquest llibre és una bona mostra d'aquest principi, pel fet que ens culturalitza a través de la informació i de la formació. Potser el poc respecte que altres cultures ens tenen és per l'absurd principi d'ignorar la cultura catalana; principi que com a poble a vegades sembla que ja hem fet nostre. Per un principi legal, sentim els nostres mitjans de comunicació d'«aquí a Espanya», tot parlant de Vic. En canvi per un principi legítim d'història i de cultura, no diuen mai «aquí a Catalunya», en parlar de Palma: històricament, lingüísticament i culturalment filla de Jaume I (1208-1276).

Els evuzok –clan betí– parlen una varietat geogràfica de l'ewondo, llengua d'intercanvi intercultural a bona part del Camerun. L'ewondo, el bulu, l'eton o el fang són llengües mútuament intel·ligibles agrupades sota la denominació comuna de llengua betí: «El conjunt d'aquestes grans unitats genealògiques que formen la societat betí –els diferents clans– tampoc posseeixen una superestructura política diferenciada que les uneixi, com podria ser un consell interclànic, i això malgrat la unitat lingüística i cultural que els caracteritza. La societat betí és una nació sense estat» (pàgina 29). I tot salvant les diferències, la societat betí s'assembla, també en això, a la catalana. Mallart sap –com a català– que la llengua és una part –important– de l'expressió cultural d'un poble.

La llengua dels evuzok és presentada amb tots els matisos i registres que tot poble té, si no li han manllevat, els ex-

La potencialitat de pensar és en la llengua; i la riquesa humana, en la diversitat lingüística

terns, primer; i els connivents, després. Els evuzok atribueixen als bruixots «aquells actes que cerquen enverinar les menges i les begudes mitjançant els anomenats *byan*» (pàgina 150). En català en un compost sintagmàtic que fa referència a la menja, «donar mal bocí», s'hi entén que algú de poder maligne ha desitjat mal a altri. La cultura espanyola es decanta per fer una altra observació: el *mal de ojo*. Al programa de TV3 «Divendres» del 2 d'octubre d'enguany digueren que a «Eto'o ... *mal d'ull*». Tot d'una vaig pensar que era estrany que un futbolista, el risc del qual és més aviat de tenir mal de cames, tingué mal a l'ull. Fins que no vaig traduir «mal d'ull» a l'espanyol no vaig entendre res de res. Si hagués estat bilingüe en evuzok i català no hagués entès la televisió dels catalans!

Per ecosistema cultural la llengua d'aquest poble és rica, també, en termes especialitzats. El llenguatge dels grans medecinaires són vocabularis terminològics, sovint de caire tridimensional. L'acte terapèutic de sanar l'*evu* és expressat mitjançant la trilogia verbal *lad*, *cicatritzar*, *ban* (enganxar) i *sòdi* (deslligar). I la medicina domèstica funciona com una vertadera tècnica, que es proposa «la transformació d'una primera matèria (en general del regne vegetal) en un producte per tal d'obtenir uns resultats terapèutics precisos» (pàgina 312). Una medicina, com la nostra tradicional, que necessita, a l'hora de retenir unitats terminològiques, un ecosistema propi. Una medicina que es transmet de generació en generació. Totes dues coses impliquen la

preservació de la natura i de la llengua: dos subsistemes que conformen CULTURA, en majúscules. Amb el terme *nnyia* es designa tot el tub digestiu que, des del fons de la llengua (*atim oyem*), es perllonga fins a l'anús (*elan*) passant per l'estómac (*osan*): «En aquest procés intervenen el fetge (*esëg*) i la bufeta biliar (*zòn*)» (pàgina 49). Un bon recorregut d'òrgans i vísceres, talment com en català: «mal li surti es carcabòs / es fetge i sa freixura / i llavò, si no s'atura / gotes de sant d'es seu cos! / El carcabòs és la larinx i, per extensió, tot el canó de la gargamella».¹

En llengua dels evuzok les coses tenen cos: El Sol és el cap del cel, *nlo dzob*; l'espai d'una clariana s'estructura oposant el cap, *nlo dzal*, a la vulva, *ebon dzal*. En català tenim dos caps: «quan el cap de baix s'engalaverna, el de dalt no governa». I és que la potencialitat de pensar és en la llengua; i la riquesa humana, en la diversitat lingüística. |

¹ OBRADOR, A., *La Medicina i el llenguatge popular a Mallorca*. Lleonard Muntañer. Palma de Mallorca, 1999. Pàgina 25.

